

**ШАРЛ ДИЛ
НЕВЕРОЯТНИТЕ
ПРИКЛЮЧЕНИЯ НА
ВАСИЛИЙ I МАКЕДОНЕЦ**

Превод от френски: Д. Б. Митов, Д. Попов, 1930

chitanka.info

I

Това било във времето, когато императрица Теодора царувала заедно със сина си Теофил. Приблизително около 840 г. един млад човек, бедно облечен, но с висок ръст, силно телосложение и загорял цвят на лицето, което му придавало твърде горд вид, в един прекрасен ден с торбичка през рамо и тояга в ръка влязъл в Константинопол през Златните врати. Това било в неделя надвечер. Пътникът, изморен и потънал в прах, се отправил за пренощуване под портика на близката църква „Св. Диомид“, където веднага заспал дълбоко. В същата нощ настоятелят на манастира, на който принадлежала църквата, изведнъж се пробудил от сън и чул глас, който му казал: „Стани и отвори на императора църквата!“. Монахът послушал гласа, но като не намерил в двора никого, освен някакъв си нещастник, покрит с дрипи, заспал под портика на църквата, помислил си, че му се е присънило нещо, върнал се и заспал пак. Тогава гласът го разбудил наново и повторил същата заповед. Но като станал от леглото си и не намерил никого, освен същия дрипльо, монахът повторно се върнал в килията си. Сред тишината се раздал гласът за трети път — вече много по-повелителен, за да не си помисли пак, че е сън, игуменът получил силен тайнствен удар от юмрук в слабините. „Стани, — заповядал гласът, — и позволи на оня, който спи пред вратата, да влезе. Това е императорът.“ Цял разтреперен от страх, светият отец отишъл и събудил непознатия: „Това съм аз — отвърща последният, стреснат от сън. — Какво ще заповядаш на твоя слуга?“. Монахът му казал да го последва, нахранил го, на сутринта го накарал да се изкъпе, облякъл го в нови дрехи и понеже изуменият пътник не разбирал защо го обсипват с такова внимание, монахът му открил доверително тайната на неговата бъдеща съдба и го помолил от сега нататък да му бъде другар и брат.

Така обаятелен е разказът, от който Пол Адам тъй сполучливо е успял да извлече сюжета на романа си „Василий и София“ и с който разказ е обрисувал личността на Василий Македонец по времето, когато той за пръв път се появил в столицата. Тоя човек така умело се

наредил през царуването на Теодора и Михаил, че няколко години по-късно той закрепил своя род на византийския престол.

Историците, които по това време са живели при двора на Константин VII, внук на Василий, а и сам Константин VII, се постарали да съставят една по-прилична и дори славна генеалогия на този основател на династия. Според техните думи знаменитият цар произхождал по баща от един царски род от Армения, а по майка бил роднина с Константин I и Александър Велики. Всъщност обаче неговият произход бил много по-скромен. Той се родил около 812 г. в никому неизвестно селско семейство в околността на Одрин, едно семейство на бедни преселници от арменски произход, които животът заставил да се преселят в Македония и които смъртта на бащата лишила от средства за живеене. Василий, единствената подкрепа на майка и сестри, бил по това време 25-26-годишен. Той бил висок, силен, млад мъж, широкоплещест и енергичен. Гъсти и къдрави коси окръжавали изразителното му лице. Впрочем той бил съвсем неграмотен — не можел нито да чете, нито да пише. С една дума, той бил едно красиво животно в човешки образ. Но това условие било достатъчно, за да му донесе щастие.

Византийските летописци, които са изобщо ненаситни към всичко чудно, старателно предават всички предзнаменования, които предсказват бъдещото величие на Василий. Така веднъж в един прекрасен ден той заспал на полето и един орел, като се виел над детето, го покрил с крилата си; майка му сънувала как от корема ѝ израснало дърво, което станало толкова голямо, че със сянката си покрило цялата къща; друг път тя сънувала Свети Илия като висок старец с бяла брада, из чийто уста излизал пламък и пророкът предсказал на майката славната бъднина, която очаквала сина ѝ. Суеверното византийско общество охотно украсявало тези обаятелни разкази за детството на великите хора и искрено вярвало в предсказанията. Всъщност на Василий Македонец било съдено да се издигне чрез други средства и други качества. Издигането си той дължал на своя гъвкав, пъргав ум, на своята енергия, която не се спирала пред нищо, на обаянието на своята сила; много му помогнали и жените, които не можели да противостоят на очарованието на тоя обаятелен великан.

Василий, на чиито грижи останало семейството му, разбрал, че не ще може да го изхрани със земеделие в бедната си родина и затова най-напред постъпил на служба при управителя на провинцията. Скоро след това той тръгнал да търси щастието си в столицата и там обстоятелствата се стекли така щастливо, че повече не можело и да се иска. Игуменът на манастира „Св. Диомид“, който го приел при себе си, имал брат лекар. Последният като видял младия човек в манастира така силен и добре развит, го препоръчал на един от своите познати, роднина на императора и на Варда, по име Теофил, когото заради малкия му ръст наричали Теофилчо (т.е. малкия Теофил). Тоя малък човек имал мания да държи високи и с херкулесовски сили слуги; обличал ги във великолепни копринени дрехи и нищо не му доставяло такова удоволствие, както да се показва пред света, заобиколен с цяла тълпа великани. Щом му казали за Василий, той веднага поискал да го види и толкова много се възхитил от представителната му външност, че веднага го наел да му гледа конете и на шега го нарекъл Кефала, което значи „яка глава“.

Василий прекарал няколко години в дома на Теофилчо, през което време се случило нещо, което окончателно осигурило бъдещето му. Веднъж господарят му бил изпратен с поръчение в Гърция и Василий го придружил като негов оръженосец. Но по време на пътуването той се разболял и бил принуден да остане в Патрас. Там се запознал с Даниелис, богата, но не вече млада вдовица. Когато Василий се запознал с нея, тя имала вече възрастен син и дори като че ли била станала вече „баба“. Богатството ѝ било голямо. Летописецът разказва, че това било по-скоро „царско богатство, отколкото богатство на частно лице“. Тя владеела хиляди роби, огромни имения, безчислени стада, работилници, където жените тъчели за нея великолепни копринени платове, чудни килими и необикновено тънки платна. Къщата ѝ била пълна с разкошни златни и сребърни съдове; в сандъците ѝ се пазели най-скъпи облекла и много кюлчета скъпоценни метали. Всъщност на нея принадлежала по-голямата част от Пелопонес и според думите на един историк „тя като да била същинска царица на страната“. Тя обичала разкоша, великолепието. Когато пътувала, никога не си служила с каляска и коне, а имала триста роби, които на смени я носели на носилка. Обичала също и красивите мъже и Василий я заинтригувал със своята външност.

Трябва ли да допуснем, че и тя, както разказват суеверните летописци, предчувствала великото бъдеще на Македонецата? На нас ни се струва, че нейната симпатия зависела от по-реални причини. Както и да било, но Даниелис го приела много добре в своя дом и когато Василий най-после трябвало да си замине, тя му дала пари, много хубави дрехи и тридесет роби за прислуга. Благодарение на това той станал важен господар и могъл да заеме добро положение между хората и да спечели имоти в Македония. Впрочем той никога не забравил благодетелката си.

Когато двадесет години по-късно Василий стъпил на престола, първата му грижа била да даде високо положение в държавата на сина на Даниелис, а после повикал и самата старица, която имала силно желание да види императора, да го посети в столицата му. Василий я приел по царски в Магнаурския дворец и тържествено ѝ дал титлата „майка на царя“. Все още красива Даниелис от своя страна донесла на своя стар приятел скъпи подаръци: петстотин роби, сто евнуси, сто жени, които забележително умеели да везат платове, великолепни материи и много други неща. Това не стигало. По онова време Василий започвал постройката на нова църква. Тя пожелала да се присъедини към това свято дело и заповядала да бъдат изтъкани в работилниците ѝ великолепни килими, които покривали целия под на храма. Тя обещала, че в завещанието си няма да забрави сина на своя предишен любимец. След това се върнала в Патрас и всяка година, докато Василий бил жив, старата приятелка му пращала скъпи подаръци, а след смъртта му, любовта, която хранела към бащата, се пренесла над сина. Тя още веднъж идвала в Константинопол, за да го види, и в завещанието си го направила наследник на цялото си имущество. Когато пълномощникът на царя, натоварен да опише имотите, се явил в дома на Даниелис, той бил поразен от чудовищните богатства. Без да говорим за наличните пари, скъпоценните камъни, хилядите роби, от които императорът освободил три хиляди и ги отправил като колонисти на юг, в Италия. Царят получил срещу своята част повече от осемдесет имения. Това показва какви са били богатствата на Византийската империя в IX в., какви грамадни състояния притежавала провинциалната аристокрация, която играела такава важна роля в историята на държавата. Особено любопитна и

занимателна е личността на тази стара жена, чиято дружба, така старателно поддържана, била толкова полезна за македонския дом.

След като се върнал от Патрас в Константинопол, Василий отново постъпил на служба при Теофилчо, когато една неочаквана случка го приближила до императора. Веднъж братовчедът на Михаил III патрицият Антигон, син на Варда, давал тържествен обяд в чест на баща си. Той поканил много от своите другари, сенатори, високопоставени лица, а освен това и българските пратеници, които случайно се намирили във Византия. Според византийския обичай, когато сложили десерта, се появили борци, за да развличат със своите упражнения гостите. Тогава българите започнали да хвалят един борец, също българин, като непобедим, който можел да надвие всеки противник. Българският борец наистина победил всичките си противници. Византийците били много унижени от това, но още повече ядосани, когато Теофилчо, който присъствал на обедата казал: „У мене служи един човек, който, ако желаете, може да се побори с вашия знаменит българин. Срамно ще бъде за ромеите, ако този чужденец се върне в родината си, без да се намери поне един, който да го повали“. Това предложение се приело веднага. Повикали Василий, внимателно посипали залата с пясък, за да приготвят по-удобно място за борците и борбата започнала. Със силните си ръце българинът се опитвал да повдигне Василий и да го застави да изгуби равновесие, но бидейки още по-силен, византиецът го вдигнал, принудил го бързо да се обърне и с един ловък удар, твърде много известен по това време във фехтовалните зали, хвърлил противника си на земята безчувствен и почти смазан. Този подвиг обърнал вниманието на двореца върху Македонца. Няколко дни по-късно императорът получил като подарък от управителя на една провинция прекрасен кон и поискал да го поязди. Но когато се приближил до него и се опитал да му отвори устата, за да му види зъбите, конят се изправил и конярите не били в състояние да се справят с него. Михаил III бил недоволен. Тогава услужливият Теофилчо казал: „Господарю, аз имам един човек, който много ловко се справя с конете. Ако на Ваше Величество е угодно да го види, той се казва. Василий“. Веднага повикали в двореца Македонца и той, според думите на един историк, „също като Александър на Буцефал и Белерофонт на Пегас“, скочил на гърба на коня и за няколко минути само го обуздал. Царят бил във възторг и не

оставил на мира Теофилчо, докато той не му отстъпил този млад човек, такъв добър ездач и толкова силен борец. Горд с новопридобития слуга, той отишъл да представи Василий на майка си. „Иди виж — казал ѝ той — какъв красив мъж намерих.“ Но императрицата, след като дълго гледала в лицето новия любимец на сина си, с тъга казала: „Дай Боже, никога да не видя вече тоя човек, той ще погуби нашия род“.

Теодора била права. Тоя борец, който умее да се харесва на жените, скоро доказал, че е способен на много други неща. В 856 г. той постъпил на служба при Михаил III, а 11 години по-късно той бил вече император.

II

Когато Василий се появил в двореца, вуйчото на царя, Варда, бил всесилен. След убийството на Теоктист и отстраняването на Теодора той скоро станал глава на правителството; постепенно бил произведен в domestik на школите, скоро *kuroralat* и най-после бил причислен към управлението на империята с титлата кесар и царувал самостоятелно от името на Михаил III.

Въпреки своите пороци Варда бил забележителна личност. Твърде честолюбив, страшно жаден за власт, богатство и разкош, при все това той смятал себе си едновременно за прекрасен администратор, строг съдия, неподкупен министър. С това той станал, много известен, макар че му липсвала всякаква съвест и бил дълбоко безнравствен. Бил твърде интелигентен, обичал литературата и се интересувал от науките. На него принадлежи честта за основаването на Магнаурския университет, където били събрани най-известните професори на онова време. Там се преподавало граматика, философия, геометрия, астрономия. За да подбуди, старанието на професорите и усърдието на учениците, Варда често и внимателно посещавал школата. Той бил познат и дори приятел на знаменития Лъв Тесалийски, известен математик, философ и превъзходен лекар, който, както всички велики учени на средните векове, се ползвал с мрачната слава на вълшебник и магьосник. Без съмнение във всяко друго отношение Варда скандализирал и града, и двореца. Той имал твърде подозрителни отношения с несъщната си дъщеря, което послужило за главна причина на големия конфликт между регента и патриарх Игнатий, който намерил за нужно да забрани на всесилния регент достъпа в църквата „Света София“. Но дори неприятелите на Варда били принудени да признаят високите му качества. Под неговото управление били спечелени значителни победи над арабите, смелите нападения на русите над Константинопол били победоносно отбити и нему принадлежи славата на великото дело на християнските мисии, което той довел докрай чрез посредничеството на патриарх Фотий,

приемник на Игнатий. По негово време Евангелието било разпространено между моравците и българите и под негово покровителство славянските апостоли Кирил и Методий предприели великото дело, благодарение на което цели държави били приети в православието.

Докато кесарят управлявал империята, сам императорът, както и преди, се отдавал на безумства. Пилеел за най-смешни приумици парите, спестени от родителите му, учудвал и досаждал на столицата с необузданата си страст към конете и ездата. Заповядал да му построят великолепна конюшня, украсена като някой мраморен дворец и се гордеел с нея повече, отколкото император Юстиниан с храма „Света София“. Прекарвал времето си в средата на жокеите, обсипвал ги със злато и обичал да кръщава децата им. Сам в жокейски костюм ръководел надбягванията на хиподрума и често на хиподрума, съседен на Антимиевския дворец, лично вземал участие и заставял висшите държавни сановници да му подражават, да се преобличат като жокеи, за да се състезават с него за премията. И като че ли за подигравка образът на Пресветата Дева, поставен на императорския трон, заместил царя и председателствал на празненствата на приемите.

Когато Михаил III се отдавал на своите удоволствия, не обичал да го безпокоят под какъвто и да било предлог. Веднъж, когато бил в хиподрума, му доложили, че арабите са заели азиатските провинции и пратеника на *доместика на схолите*, изправен пред царя, чакал с вълнение заповедите му. „Каква дързост — извикал императорът, — да идват да ми докладват подобни неща, когато цял съм зает с надбягвания така необикновено важни и когато трябва да знам няма ли да се разбие на завоя колесницата, която иде отдясно.“

Между границата на Киликия и столицата имало една система огнени сигнали, един вид оптически телеграф, който бързо съобщавал за нахлуванията на мюсюлманите. Михаил III заповядал да го унищожат, защото той отвличал народа в дни на празненства и защото съобщаваните лоши вести натъжавали зрителите и им пречели да се насладят напълно от зрелището на игрите. Известни ни са вече неговите поразии и шеги, които той си устройвал със своята свита от шутове; известно е също и пиянството му, благодарение на което той получил в историята прозвището Михаил Пияницата. В пияно състояние, не помнейки, разбира се, какво говори, той издавал смъртни

присъди или измислял невероятни безумства. За да му се харесат, трябвало непременно да вземат участие в тези развлечения и всички в двореца се надпреварвали в това. Казват, че и сам патриарх Фотий, макар да намирал забавите на императора за твърде смешни, на масата все пак охотно пиел не по-малко от императора и, сам с това оправдавал поведението му.

Във всеки случай Василий разбрал, че при това положение на нещата лесно може да направи кариера. Той навсякъде се приспособявал, на всичко се съгласявал, всички използвал. В 856 г. длъжността завеждащ царската, конюшня останала вакантна, тъй като този, който я заемал, участвал в заговора против императора, и затова била дадена на Василий. В 862 г. оберкамерхерът Дамиян, предишен приятел на Варда, бил уволнен, защото се отнесъл с недостатъчно уважение към кесаря, с когото се скарал. Василий заел този доверителен пост, който го поставял в близки отношения с императора. Михаил обожавал своя любимец и говорел на всички (които още го слушали), че само македонецът му бил верен и предан слуга. Скоро той го направил и патриций, а после го и оженил. Всъщност Василий бил вече женен за македонка като него, която се казвала Мария, но царят го заставил да се разведе с нея. Мария, след като получила известна сума, била изпратена в родината си. След това императорът оженил приятеля си за своята любовница Евдокия Ингерина.

Тя била много красива жена. Михаил бил неин любовник вече няколко години и продължавал още да я обича твърде много, така че, като я настанил по тоя начин, той запазвал правото да ѝ остане любовник. Този договор бил така точно изпълнен, че безпристрастните летописци без ни най-малко съмнение приписват на императора двете първи деца на Василий. Придворните писатели, естествено поддържани по този деликатен въпрос, превъзнасят не само привлекателността и красотата на Евдокия, но и нейната скромност и целомъдрие. Тяхната настойчивост в това отношение показва, че това е било болното и неприятно място на Македонската династия. Сам Василий се помирявал с това положение. Той имал с какво да се утеши, бил любовник на Текла, сестрата на императора и Михаил III се стараел да не вижда тази връзка, също както и Василий гледал през пръсти на любовните връзки на жена си. Така тия две двойки

представлявали две щастливи семейства, каквито може човек да си представи.

Лесно можем да се досетим, че Василий не току-така бил снизходителен. В тоя македонски търсач на приключения, в тоя толкова нагаждащ се царедворец Варда съзирал скрито честолюбие, което си пробивало път. „Аз изгоних лисицата — казвал той на приближените си след падането на патриарх Дамиян, — но на негово място вкарах лъва, който ще ни погуби всички.“ И наистина скоро между любимеца и министъра започнала страшна борба. Василий се стараел да убеди императора, че кесарят крои заговор срещу живота му, но Михаил само се надсмивал на тия неоснователни обвинения. Тогава, за да постигне целта си, македонският интригант потърсил сътрудник и го намерил в лицето на Симватий, зет на Варда, когото уверил, че е уважаван от императора и би желал да му направи някаква добрина, но че единствено неговият тъст е против законното повишение. След това той подновил опитите си пред императора и за да придаде по-голямо значение на обвиненията си, се позовал на свидетелството на подмамения и вбесен Симватий, който, без да му мисли, се заклел заедно с Василий, че Варда наистина готви заговор. Тези показания силно разколебали доверието на императора и постепенно той се съгласил да действа срещу министъра. Но кесарят бил силен — в Константинопол го уважавали много повече от императора. Чрез своя син Антион, главен началник на гвардията, той държал в ръцете си цялата войска в столицата. Да замислят нещо срещу него в столицата, това означавало да бъдат предварително уверени в неуспеха си. За да създадат благоприятен случай, трябвало преди всичко Варда да бъде отдалечен от приятелите си. Затова убедили императора да обяви война на арабите в Азия — по тоя начин Варда, който бил задължен да придружава царя, попадал беззащитен в ръцете на враговете си.

Варда обаче узнал за всичките тия интриги и приближените му го посъветвали да се защитава и просто да заяви, че той няма да отиде с императора във войската. Разбира се, суеверните хора откривали вече всевъзможни предзнаменования, които предсказвали близкия край на министъра. Разказвали например че веднъж в църква, когато той се молел, почувствал, че невидима ръка тегли отзад наметалото, което носел като знак за своята длъжност. Също така тревожно изтълкували

подаръка, който неочаквано му изпратила сестра му Теодора. Това било някаква дреха, цяла покрита с образи на яребици, шити със злато, която се оказала къса за него. Веднага започнали да говорят, че яребицата означава измама, а много късата дреха — близка смърт. Сам Варда сънувал сънища, които твърде много го безпокоели. Веднъж сънувал, че по време на обиколката с кръста той влязъл заедно с императора в църквата „Света София“ и в дъното на църквата, на свода, видял изведнъж Св. Петър заобиколен с ангели, а в краката му патриарх Игнатий, който искал правосъдие над ония, които са го преследвали. Тогава апостолът заповядал на императора да застане от дясната му страна, а на кесаря — от лявата и като подал меч на служителя си, облечен в златна дреха, му заповядал да прободне кесаря. Но Варда бил свободомислещ и твърде умен и не отдавал значение на такива „глупости“. От своя страна императорът и неговият любимец правели всичко възможно, за да спечелят отново доверието му и непременно да го вкарат в примката, която му готвели. Преди да заминат във войската, те двамата заедно с кесаря отишли в църквата „Богородица Халкопратия“^[16] и там в присъствието на патриарх Фотий, свидетел на клетвата им, тържествено над светото причастие уверили Варда, че той няма защо да се бои от тях. Почти убеден, регентът се решил да отпътува заедно с дворцовите хора и клетвопрестъпният Василий постигнал целта си. Летописците, които са добре разположени към македонската династия, се стараят да отхвърлят от Василий обвинението в убийството на Варда и да докажат, че той не е играл никаква роля в това събитие. Всъщност нещата стоят така:

Войската и дворът отпътували за Азия. Василий с няколко заговорници, свои братя, роднини и близки приятели, на които съобщил за намеренията си, бил готов да действа щом императорът му заповяда. И за да ускори събитията, той със своите сътрудници подклаждали неразположението на императора срещу надменността на кесаря, чиято палатка, разпъната на хълма, господствала над царската шатра. Варда знаел всичко за готвещия се заговор, но пренебрегвал опасността, не обръщал внимание на предупрежденията на приятелите си и, вярвайки в гения си, разчитал, че враговете му няма да посмеят нищо да направят. За по-голяма внушителност пред тях, той облякъл разкошния си костюм и на кон, обкръжен от многобройна свита, както

винаги, рано сутринта тръгнал на аудиенция при императора. Василий го причакал. В качеството на камерхер той трябвало да срещне кесаря и да го въведе при императора. Като влязъл в палатката, Варда седнал до императора и разговорът започнал. Тогава Михаил хвърлил поглед към приближените си, като им дал да разберат, че моментът е дошъл. При този знак логотетът Симватий влязъл в царската шатра и като се прекръстил, както било уговорено предварително, предупредил убийците и ги въвел вътре. Василий, който стоял зад Варда, едва сдържайки се, правел заплашителни знаци към него, когато изведнъж кесарят неочаквано се огледал и разбрал всичко. Чувствайки, че загива, той се хвърлил в краката на Михаил, като го молел да го спаси. Но Василий сложил ръка на меча си, при този знак заговорниците се нахвърлили върху Варда и пред очите на безучастния или пък безсилен император насилили на късове нещастния кесар. С толкова ярост се нахвърлили те върху жертвата си, че после едва успели да съберат няколко безформени къса, които били погребани в същия Гастрийски манастир, където била заточена Теодора по заповед на нейния брат. Според официалните изявления, очевидно съставени с цел да оправдаят това ниско убийство, излизало, че заговорниците постъпили така, защото животът на императора бил в голяма опасност. Но този разказ никого не измамил. Без съмнение патриарх Фотий, като истински царедворец, побързал да поздрави императора с щастливото му избавление от заплашващата го опасност. Но народът, който бил почтосърдечен и обичал Варда, казал на върналия се Михаил: „Царю, ти направи лошо пътешествие, ти проля кръвта на своя роднина и близък на тебе човек. Пази се сега!“.

[16] Така се наричала църквата, защото се намирала на пазара за медни изделия. ↑

III

Василий победил. Няколко седмици по-късно императорът, който нямал деца, го осиновил и го повишил в чин магистър; не след дълго го направил и съуправител и кесар.

На деня на Св. Троица в 866 г. народът с учудване видял, че в църквата „Св. София“ поставяли два трона. Това заинтригувало жителите на столицата, защото те знаели, че имат само един цар. Скоро всичко станало ясно. В обичайното време царското шествие влязло в църквата. Най-напред вървял Михаил, следван от Василий в парадно облекло със знаците за отличие и меч на камерхер. С твърди стъпки императорът се отправил към иконостаса и спрял на най-горното стъпало, по-долу до него застанал Василий, а още по-надолу се наредили оберхофмайсторите, статссекретарят, началниците на цирковите партии, които представлявали народа. Тогава в присъствието на двора и събралата се тълпа държавният секретар прочел царския указ: „Кесар Варда — гласял тоя указ — състави заговор с цел да ме убие и затова се постара да ме изведе из столицата. Ако Симватий и Василий не бяха ме предупредили, нямаше да бъда сега между живите. Но той загина жертва на своето престъпление. По мое повеление Василий, паракимен, мой верен слуга, пазител на моето Царско Величество, който ме спаси от ръцете на моя враг, обичания от мен, се назначава за пазител и управител на моята империя и трябва да бъде почитан от всички като император“. Трогнат, Василий се разплакал при четенето на тая грамота, която без съмнение не била нещо ново за него. След това Михаил предал собствената си корона на патриарха, който като я благословил, я положил на главата на Василий. В това време хофмайсторите му поднесли порфира и му обули червени обувки. А народът по обичая викал: „Многая лета на императорите Михаил и Василий“.

Благодарността никога не е била добродетел на Македонца. Неговите неотдавнашни сътрудници поискали от него да им даде полагащата им се част от властта и почестите. Василий без стеснение

ги изпратил без нищо, а след това, когато те, недоволни, се разбунтували, той ги наказал строго. Но и привидната, голяма благосклонност на такъв един господар, какъвто бил Михаил, не била много надеждна, толкова повече, че мнозина придворни, като завиждали на бързото издигане на любимеца, се стараели да му напакостват пред царя и уверявали последния, че новият му съуправител замисля покушение върху живота му. Напрасно Василий, за да задържи влиянието си, се мъчел да стане необходим на царя, присъствал на тържествата му, пиел заедно с него и му позволявал да фамилиарничи с жена му Евдокия. При колебливия и непостоянен характер на Михаил Василий винаги се страхувал за властта си, а дори и за живота си.

Той скоро почувствал ясно опасността, която го заплашвала. Една нощ, празнувайки победата, спечелена при надбягванията, царят устроил тържествена вечеря в Антимиевския дворец на азиатския бряг. След десерта един от присъстващите, патрицията Василискиян, високопоставен някога при императора, започнал да го хвали, че много ловко и щастливо управлявал колесницата си. Тогава в главата на пияния Михаил хрумнала смешната мисъл, една от многото такива, които се раждали, когато бил в пияно състояние. „Стани — казал той на патрицията, — свали пурпурните ми обувки и ги обуи на себе си!“ Патрицията се смутил и погледнал Василий сякаш искал от него съвет. Но разгневеният цар му заповядал да се подчини веднага и като се обърнал към Василий, му казал с подигравка: „Наистина аз намирам, че нему те повече приличат, отколкото на тебе“. После започнал да импровизира стихове в чест на новия си любимец: „Гледайте го всички и му се любувайте — пеел той. — Нима не е достоен да бъде цар? Той е красив и короната много ще му приляга; всичко способства за неговата слава“. Василий в отчаяние мълком сдържал своя гняв. Евдокия, потънала в сълзи, се стараела да отклони Михаил. „Господарю — казвала му тя, — царското достойнство не е играчка, не бива да се позори.“ Но Михаил, все по-пиян, ѝ отвръщал с насмешка: „Нека не те безпокои това. Мене ме забавлява шегата да направя Василискиян император.“

Може би и Теодора, която се ползвала с благосклонността на сина си, също интригантствала срещу Василий и се стараела да го свали от престола. Каквото и да било, Македонецът, като чувствал, че

съуправителят му се мъчи да се освободи от неговото влияние, решил, че е настъпило време да свърши с него. За да извини последния акт от тая драма, Константин VII, внукът на Василий, се помъчил да ни обрисова Михаил в най-ужасни краски и в строгия обвинителен акт, който съставил срещу него, събрал всичко, което се говорело за неговите безумия, скандали и престъпления. Но той не посмял да разкаже за участието, което дядо му взел в убийството на човека — бивш негов господар и благодетел. При все това истината в случая не подлежи на никакво съмнение.

На 23 септември 807 г. императорът вечерял в Антимиевския дворец. Въпреки доносите, които бил получил срещу Василий и ненавистта, която сега хранил към своя предишен приятел, императорът поканил на трапезата си своя царствен другар и жена му Евдокия. Както винаги, царят много пил и всички знаели, че в пиянството си той е способен на всичко. Твърдо решен да действа, Василий няколко дни по-рано се бил уговорил с мнозина от ония, които му помогнали по-рано да се избави от Варда. Чувствайки, че решителният миг е настъпил, той под предлог на естествена нужда излязъл от залата, в която ставало угощението, влязъл в царската спалня и със своя великански юмрук счупил всички заключалки, за да не може императорът да се заключи, след което се върнал и отново седнал на масата. Както винаги, Евдокия била безкрайно любезна с любовника си. Когато късно вече поканените станали от местата, Василий пожелал сам да подкрепи кандилкация се император, завел го до спалнята му и на прага почтително му целунал ръка. Пазен от двама верни служители, Михаил скоро дълбоко заспал. Тогава с осем души заговорници Василий се вмъкнал в спалнята. При това неочаквано втурване уплашеният камерхер Игнатий извикал и се опитал да се съпротивлява. От шума при борбата императорът се пробудил и изведнъж изтрезнял, огледал се наоколо. Един от другарите на Василий Йоан Халдий извадил меча си и с един удар отрязал двете ръце на императора; друг един повалил Василискиян, а останалите заговорници застанали да пазят при вратите, за да попречат на дежурните войници да се притекат на помощ на господаря си. След това заговорниците започнали съвещанията си. „Ние му отрязахме двете ръце — казал един от тях, — но той е жив още и ако остане жив, какво ще стане с нас?“ Тогава един от убийците се върнал в стаята,

където потъналият в кръв Михаил, изтегнат в леглото си, охкал и проклинал убийците си и най-вече Василий, и с един удар на меч си му разрязал корема. След това доволен се върнал и доложил на Василий, че сега вече всичко е свършено.

Константин VII чувствал целия ужас на това трагично и дълно убийство. В биографията на дядо му, написана от него, той казва само това: „Избраните измежду болярите и Сената с помощта на някои гвардейски войници пратиха на оня свят императора в Антимиевския дворец. Бидейки съвсем пиян, той без страдание премина от съня във вечността“. Краят на Михаил III бил толкова по-мъчителен и ужасен затова че той загивал, ако не от ръката, то поне по заповед на оня, когото той направил свой съуправител. Неочаквано изтрезнял в последния миг, той е могъл по време на страшната си агония да почувства предателството на Василий, който станал убиец на своя законен господар и своя осиновител.

Предсказанието на Теодора се сбъднало. Като отстранил всички пречки по пътя си към престола, Василий най-после станал император. За да свършат по-скоро с преврата, заговорниците минали през Златния рог, завладели Свещения дворец и на сутринта първата грижа на новия монарх била да настани с по-голяма тържественост в царските покои законната императрица, своята жена Евдокия Ингерина, която до края си останала любовница на Михаил III. През време на коледните празници в 868 г. той без срам се показал заедно с нея из улиците на столицата във великолепна колесница, впрегната в четири бели коня. Няколко години по-късно той имал от Евдокия син, първото си законно дете, и после още четири дъщери. От това се вижда, че Василий си останал в душата си груб македонски селянин и съвсем не бил придирчив.

Такъв бил той винаги.

В живота си Василий се срещнал с три жени. Даниелис му дала пари, с помощта на които той направил положението си, затова винаги грижливо тачил паметта ѝ и поддържал изгодната с нея дружба. Евдокия била и си останала любовница на императора. От угодничество към Михаил III той се оженил за нея и от угодничество затварял очи пред нейното поведение, тъй като тя му помагала в неговите честолюбиви замисли и му била полезен другар. Ето защо даже след смъртта на императора, въпреки скандалния ѝ живот, той я

задържал при себе си, като чувствал, че може да навреди на династията си, ако не се отнася към нея с безкрайна снизходителност. И накрая Текла, сестрата на Михаил, която била влюбена във Василий, тъй като той бил красив мъж. Само с нея той постъпил жестоко. Като узнал по-късно, че тя има друг любовник, приятел на кесаря Варда, Василий заповядал да го насекат на късове, а нея да бият с камшик. И това той направил не в порив на ревност към миналото, проявена у човек, който вече старее, както може да се приеме на пръв поглед. Твърде практичен, Василий конфискувал в своя полза имотите на Текла.

По такъв начин през целия си живот Василий си останал животното в човешки образ, първобитно и грубо, със силни страсти и жестоки инстинкти, с каквито се появил преди много години, когато едва-що начевал кариерата си. Това хвърля особена светлина в душата на тоя основател на династия. Той бил човек много честолюбив и ловък, а в същото време голям и много щастлив политик, който с управлението си подготвил за Византийската империя две велики и блестящи столетия. Но заедно с това бил и човек с користна и низка душа, без чувство за съвест и деликатност, без благодарност и чест.

* * *

Император Василий I умрял на 29 август 886 г. вследствие на едно странно приключение, което се случило с него по време на лов. Веднъж, отдавайки се на своето любимо развлечение в околността на столицата, той видял голям елен. Спуснал се да го преследва и така се отдалечил от свитата си. Животното започнало да се брани. Наклонило глава и ударило коня с рогата си и изведнъж закачило с тях пояса на нещастния цар и го повлякло. Когато изплашеният кон се присъединил към останалите ловци без своя ездач, това предизвикало страшно вълнение сред придворните. Вълнението се усилило още повече, когато забелязали надалеч елена в бесен бяг да отнася императора. Напразно се опитвали да затворят пътя на животното — едва успявали да го застигнат и то подемало нов бяг и бързо се изплъзвало. Все пак няколко войници успели да го изпреварят и да му отрежат пътя на отстъплението, после един от тях застигнал елена и с един удар на

меча си отрязал пояса на императора. Василий паднал на земята безчувствен и бил отнесен в Свещения дворец в твърде плачевно положение. Тогава той бил вече на 74 години и няколко месеца и здравето му било отслабнало. При тия условия случаят, на който станал жертва (еленът го мъкнал на разстояние 16 мили), се оказал съдбоносен. Скоро били отбелязани повреди на вътрешните органи и една седмица по-късно основателят на Македонската династия умрял, като предал властта на най-големия от синовете си — Лъв.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.